

NUKAN MAAMENI YENYII BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A kɛ kaalonna da tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛ yiibu diɔ lɛgbɔɔɔɔ laa, tɔlinmo laa da lilaa di nwundɔɔi.

A kɛ lɔnɛɛ nukan dɔɔi gaa maanɛ yɛnɛ nuan diɔ pɛli kweiwoo ɔoi, diɔ laa di maamɛni la, yi di hwa kɛ ɲɛimaajɔn da mɔnɔ di hu, ɔɔ keɛ yɛnɛnuan kaa ɔɔi.

A kɛ tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛyii hu ɔɔ maanɛ maa ɔ kɔnwɔ, hogɛ nukan hwɔpa pɔnɔ hwɔ gwei tɔɔɔ hemɛi iɔi hu ɲɛitɔwɔnuan diɔ.

A kɛ lɔiɲaa keɛ yɛpuɔ gehu ɔɔ maanɛ gu hwaɲa tɛɔɔ ɔɔi.

A kɛ lɔi keɛ hu nuan ɔowoo ɔa, tɔɔi leɛ gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ ɲɛikulo, yɛ pɔnɔ yɛ di wɔɔ yii ɲaanɛ lɛgbɔɔɔɔ laa hui.

A kɛ yɛnɛ lɔi keɛ da ɲɔɔ kpɔn gɛnɛi ɔɔ di liimu ɔ hɔɔɔ nɛgbɔɔɔɔ leɛi da tɔɔi gaa ɲɛi yɛnɛ yii hu maa mɛni ɔai.

A kɛ gilijahie tɔnɔi ti hwilɔn nukan dɔɔi da ɲɔɔ lɛgbɔɔɔɔ laa ɔɔ gɛ, ɔlɛ yaɔɔ kɛ a di liimu hɔɔɔ a gbɔɔkpɔ, yili ɔɔ a gɛ lɔi keɛ diwɔɔ ɲaakpɔn gɛnɛ ɔ ɔo yɛnɛ.

Maanɛ nutɛitɛi, ɔ make a kpɔma yiɲaa di gɔl diɔ, maakwɛli, da hutɔ ɔɔ da nɛgbɔɔɔɔ, da tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛyii hu di hee di kpanɲa kɛnaa keɛ ɔɔ, ɔ make ɔɛyi ɔ wɔ ɲaawooɔo kaa lai, yili keɛ ɔɔ gɛi yɛnɛ bilibili gemɛi ɲɔ ɲaakpɔn gɛnɛi ɲɛi zea kaa Amɔlik lɔi hui, ɔ dɔn ɲaa ɲɛi laa a pɔɔl kpalaɔ ɲɔ holo pou (10) gwɔlan nwaatɔnɔ pulu ɲun mɛinan yenan kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn ɲoo toloo 1

Nukan geɛ kaa pɔlɔ kaa tanɔn, yiliba nu kɔlɛ maawiyɔ pɔlɔ da tɔɔi gaa ɲei yɛnɛyii hu kɛpɔlɔ kaalɔ tanɔn; di kɛmɛni a nukan ɲaa ɔɔ gɛɛ hwɔkɛli wɛlikɛmaa ɔ lɔ di luwai.

Dɔn ɲoo veeɛ 2

Dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ɔa tanɔn, guloju hwɔ ma yɛ ɔ kɛ a huwu mɛni, gu kɔɔl kɛpɔlɔ, gu lawoo, ɲaala mɛni kɛna ɔɔlɔ, kilijahie huwu lɔpɛ, nɛi hu yii ɔo pɔlɔ ɔa, hɛn jɔɔɔɔ pɔlɔ pɔ da nukaapɔlɔ da zɔɔɔi, yɛ ɔ kɛ a hulonu da nɛnu yilipulu, yɛ ɔ kɛ lɔi gaa gbɔɔɔa ju mun, yɛ ɔ kɛ a lɔi yi gaa nii mɔlan nɔi yemu a ju mun dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ɔa tanɔn.

Dɔn ɲoo zaaba 3

Maala kaa nukele yɛi ɔ yɛnɛkɛ, ɔ lɛgbɔɔɔɔ laa hɔɔɔɔ, ɔlɛ gbinimaa yɛ kɔɲɔ.

Dɔn ɲoo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyɔu huŋu lɔpe da kpɛ.

Dɔn ɲoo nɔɔli 5

Di hwə kia pai nuta mɔnɔɔɔi, di hwə kia pai mɛni ɲaanwana laai nuta ɔa, yi a nu kulo nulaa hu əlɛ ɛyɛ mɛlɛkpɛ ma.

Dɔn ɲoo mɛɪda 6

Kɛnɛ lɔpe gele, maanɛ nu kele ɲɔ kaa lonna, ə kɛ a gɔɔɔn ɲaa ma.

Dɔn ɲoo mɛihweɛ 7

Nu kele pɛliai a ge tɔn niila ɲɛ tɔnɔ mɛi. Nu kele hon bələ kaa tanɔn nukan maatɔn ɲɛi liila.

Dɔn ɲoo mɛihaaɔa 8

Maala kaa nukele yei ə li kititəŋə pɛlɛ la; a gaa yɛ maamɛni yɛ ə piliju.

Dɔn ɲoo mɛinaan 9

Di hwa nu too gahwə ɲa, yi ɲun və mai. A wwalakɛti di maakwiya ɲɔɔ lɔɔɔa gahwa mɛni ɲɔɔ pələhu.

Dɔn ɲoo bou 10

Maala ka nukele yei, ə ɲɔɔ tian makɔɲɔ kititə ŋə pɛlɛla, əlɛ dian ti ə kɛ a kɔɔɔn ɲaa ə makɛ mɛni lɔpee daa zenwuɔn.

Dɔn ɲoo boukɔutanɔn 11

Nui lɔpee da mɛniɲɔɲɔɔ laahe ɲuɔ, mɛniti hwa pɛli kɛi a ɲɔn, yi ɲɔn ti hwə kɔɔɔn ni ponɔɲa kitikɛpɛlɛ la, maakɔɲɔnuaan ɲɛi ɔa.

Tɔn hwa pɛli nui lɔpe honji mɛnita ɔa yiyai mɛni ti kɛi lowai, dɔn ti hwə kɛ laali; yilipulu mɛnikɛi lowai tɔn mə a laa nui ti mɛi, ə makɛ a kwia.

Dɔn ɲoo boukɔu hweelɛ 12

Nuta hwa naa lɔ mələn ɲii pələ hu, lɔ kpɛli-kpɛli, ɲɛi bɛlɛn mɛni hu, da gbiniɔa mɛni tamaa hu, naa kala pələ pɔ.

Dɔn ɲoo boukɔu haaɔa 13

Maala kaa nukele yei ə hiə a niɔɔapələ, əlɛ ə he niɔɔa kɛnaa ɲɔ lɔ hu.

Maala kaa nukele yei yɛ pɛli kuloi lɔi lɔpe hu, ə makɛ gbɔɔ lɔi, əlɛ ə pənə ə ɲa gbɔɔ lɔi ti hu.

Dɔn ɲoo boukɔu naan 14

Nui lɔpe da ɲɛikɔu kpɔlu jeei, maala kaa ɲɛi ə maakilə lɔi takpɛli hu, yiyan nɔiti a pɛli ɲɛɛ hee mu.

Maakiləlaa ti hwa pɛli tɛŋɛi mɛni nɔɔn kɛmun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwə ɓa lo ɲun ma mɛniɲɔɔn da kaala.

Dɔn ɲoo boukɔu looli 15

Maala kaa nukele yei ə lo lonna hoɔɔ.

Di hwa pɛli loɔlonna kuloi nu yei hulu mɛni hu əlɛ maala hwə ɲɔnɔ nu yei hwə ɲɔ loɔlonna maahwalin.

Dɔn ɲoo boukɔumɛida 16

Nɛɛnu da hulonu da həli kpilayela da di laɲayela da pɛli heei di kepɔ guloju hwə ma yɛkɛ la a huŋu mɛni, loɔlon na mɛni, əlɛ yala pələ mɛni. Di pɛliɛ a di ke ɲiiɓoo ti hu, ə makɛ di taŋai lowai.

Lɛgbɔɔɓa da laana ɓe a hilətai laa ma.

Pɛlɛn mə ɓa a kpɔmaayi hoɔɔma, əlɛ maala ka ɲei gbɔmayii ti da nɔ ɲɛitɔɔ nuaan di maakɔɲɔn.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihweelɛ 17

Nukan lopee joɔɔ hɛn gaa a ɔɔɔ, ə makɛ g boukɔuaa kpɔn ju.

Di hwa nu yee kpilan di hwə joɔɔ hɛn gulo ɲei.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihaaɓa 18

Nui lopee a pɛli gbɔɔ kilipahie kɛi, niiɓa yiiɓo pələ hu. Mukulaa ɓa a pɛli niiɓa kalan gɛi, ə niiɓa yiiɓo juwu yii ɓo pələ hu.

Dɔn ɲoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lopee gələ yei ɔɔ kilipahie lɛ ə gweiwoɔɔ, ə gilipuju kwɛli, ə joɔɔ ə nɛi nuta kpɛli ɲaa diə kɛnakele yi ɲɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ 20

Maala kaa nukele yei ə ɲundɔ kɛ, əlɛ ə kpɔn naa liilaa hu.

Di hwa nu yee kpəlɛn di hwə nɔ kpɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔu tanɔn 21

Maala kaa nukele yei, ə ɔɔ hoɔɔ ɲɔɔ lo ɲawooɔ mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpinii, ə kɛ nui a ɲee lɛmai.

Maala kaa nukele yei, ə kolokɛ gahanama ɓa ɲɔɔ lo hu. Yiyan nuta hon bətlə hwa tɛŋɛ məlɛn ma.

Loɔlonnii kilipahie pələ ɓa lo ɲawooɔ a kuloi. Gilipahie ti a hoɔ nɔ nɔ ɲawooɔ nuan he luwai a kɛ a nɔ kwei nuan kələ laamaawoo.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔuwele 22

Nu kele kɛmɛni a kpɔnɔyɔi ɔo mun mɛ ge, ye kɛ kpɔn ninimu. Ninin ti ɔa maane a pa ɔa a yeelaholon; yelɔgei, kaalɔnaa, aɛ mɛni kɔɔn ŋa.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔu haaɔa 23

Maala kaa nukele yei a kolo kɛ, a niiba koloke tɔlinmo da ŋaane pɔɔ mɛi; a ge hwɔ pa kɛ a nui kolo hwɔ ma.

Nu kɛkolo ɔa maane di zalama; a kɛ a hulonu da nɛnu.

Kolokɛmun lɔpee a pɛli kolokɛnuan maakɔŋa kpɔn naai; a wala kɛti a to da hu.

Kolokɛmun nɔpee maala kaa ŋei a viito, a niiba pɔɔ ŋaa kɛ. Ge kolo kɛi nowai ŋɛn a kɛ a dɔɔ; aɛ yilipulu ŋɔɔ hwito lowai ye hala ma.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔu naan 24

Maala kaa nukan ŋei ŋɔɔ yii a kɛ a bɛliya ju, gɔɔi hwɔ toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ŋaane hu; yii hwilɔna: kɔnɔn mɛni, maayilimɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛɛ di maamɛni walawala ŋei kulo mɛni kele ɔa.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔu lɔɔli 25

Kolo a wala kɛ ŋei, ŋɔn a pɛɛma, kolo hwa kɛ ŋei, kalanɔnaa a jɔɔɔ, a pɔɔ, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa ŋei yi maakɔmaa a ɔo.

Maala kaa logaa laa da lokolo di yei di kpɔmaa hɔɔɔ. Gbɔmaa ti a pɛli kɛi logele ɔa, a make a wɛlilon.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔu mɛida 26

Maala kaa nukele yei di jutɔ. Jutɔ ti hɔŋ hwɔ ma, yi kpɔ hwilɔn maakwɛli kɔwɔɔɔ ɔa. Maane kolo maakwɛli lakwɔli a kɛ kɛna kɔɛ.

Maane lakwɔli kɛnɛ kɛɛ laa a kɛ kɛnaa kɔɛ tɔɔ, nui lɔpe ge hwaŋa a kɛ ŋei.

Maakwɛli ŋun ma ya ɔaa a nukan holoon naa ɔo, a dɔɔ gaa ŋɔi yɛnɛ yii hu maawiyɛ. Ya ɔa maane a wooman, ŋɛimaa hwɛli, da wɛlikɛmaa di lɔ lɔi kɔɛ lowai, huwu ŋaa kɔɛ lowai a ge liila a kɛ diyɛi.

Maala kaa a longaanuaan yei di di loni hutɔ pɔɔ lɛn.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔumɛihwele 27

Maala kaa nukele yei a geɛti kɛ nɔi ŋɔɔ tɛtɔɔ laa kpaalɔ mɛi, a pɛlima a dɔɔ kulo.

Maala kaa nukele yei bɛlihɛn, gulohɛn, maa a kɔŋɔ.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔumɛihaaɔa 28

Maala kaa nukele yei, ɔ gɛtikɛ, yɛ dɔn ŋooŋaa ɲɛi bo di lɛ di kpaalɔ mɛi.

Dɔn ŋoo bouhwweelɛ kɔu mɛinaan 29

Nu yaakpɛli gɛti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔɔɔbo gbɔmaa yii ti bo a pɛli ŋɔɔ nukan naa laakuloi a nele.

Tɔɔi gaa nu yei yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔɔa laa, maala keke hɔɔɔɔɔɔ ɲɛn ɔ gaama, ya bo a mɔlaa diwɛi kɔwɔtɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwɔ laa.

Maala ŋaa ti da lɛgbɔɔa ŋaa ti, gɛ pɔlɔ hwa pɛli kɛi a juwu takpɛli yi yɛnɛ keke puɔ gebo hwɔ mo li.

Dɔn ŋoo bouhaaba 30

Kpalɔ ta kpɛli hwɔ laa yi a pɛli dɔn ŋaa ɲɛi maamɛni piliju, yɛ nu ŋɔɔ tɔɔ gaa ɲɛi yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔɔa laa kuloi ɲɛi: yɛ ɔ kɛ a ɔi, a kpɔn, ɔ make gu tɛitɛi.